

curari et beari in eternum, ut in gloria celesti velut soles refulgant, ac velut reges dominentur populis infidelibus et impiis. Rursum, justo constantibus, patientes quasvis tribulationes; sunt illi qui fideles sunt in dilectione et amore Dei: hi enim acquiescent illi, græce *ἡσυχάζουσιν αὐτῷ*, id est *permanebunt apud eum*, id est ei in hac vita firmiter adhaerebunt, ejusque cultui legique obediant; unde unus ex illis dicebat, *Rom. viii. 35*: « Quis nos separabit a charitate Christi? tribulatio? an angustia? an famos? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius. Certus sum quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei, que est in Christo Jesu Domino nostro. » Causam subdit: « Quoniam donum et pax est electis Dei: » sic quoque legit S. Augustinus in *Spiculis*, et Codex Vaticanus, *q. d.* Justi adeo sunt confidentes in Deum, Deique amantes, ideoque adeo in adversis constantes, quia sciunt Deum amicos suos electos nunquam deserere, sed his adesse et optulari, ideoque suum donum multiplicis gratie et virtutis, suamque pacem, id est omne bonum, ac presertim requiem æternam in celo, eis communicare, juxta illud, *Rom. viii. 29*: « Nam quos prescivit, et predestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. Quos autem predestinavit, hos et vocavit: et quos vocavit, hos et justificavit: quos autem justificavit, illos et glorificavit. Quid ergo dicemus ad hæc? si Deus pro nobis, quis contra nos? »

Porro Græci jam aliter habent et nonnulla addunt, *quoniam*, inquam, *gratia et misericordia sanctis ejus, et visitatio, vel respectus, in electis ejus*: quæ verba clarius sensum jam datum expriment, *q. d.* Deus sanctis suis dat gratiam patientiæ et constantiæ in hac vita, ac gloriam electis suis in futura: porro hæc verba habentur in Vulgata, cap. seq. vers. 15, et inde videntur huc in Græcum translata, uti solenter advertit Jansenius.

10. IMPII ACTEM SECUNDUM QUE COGITAVERUNT, CORREPTIONEM HABEBENT: QUI NEGLEXERUNT JUSTUM, ET A DOMINO RECESSERUNT. — Transit a justis ad impios, horumque sortem cum illorum sorte per antithesin componit, opponit et postposit: quod sicut illorum sors est felicissima, sic horum sit infelicitissima, etiam in hac vita; sensus ergo est, *q. d.* Sicut pii recipient gloriam secundum suas patientiæ cogitationes et passiones, sic impii recipient correptionem; græce *ἐπιτίμια*, id est *multam et pœnam*; Vatablus, *multabuntur*; alii, *punitur*, secundum suas injurias atque scelerum cogitationes et persecutiones, quibus pios spoliaverunt, vexaverunt, occiderunt; unde apocypsicis subdit: « Qui neglexerunt justum, » id est eum velut vilem et neglectum omnibus probris malisque affecterunt. Est misos. Vel « neglexerunt justum, » in neutro genere, id est justitiam violaverunt, omne jus fasque conculcarunt, idque ma-

gis respondet illi, quod explicans subdit: « Sapientiam enim et disciplinam qui abiecit, infelix est. »

SECUNDUM QUE COGITAVERUNT, — id est primo, pro merito pravaram cogitationum et voluntatum, ex hisce enim procedunt pravi sermones et prave operationes, inquit S. Bonaventura, Lyranus et Dionysius. Aut secundo, quasi dicat: Corripientur et punientur, prout ipsi conscientia didicant dum peccarent, cogitaverunt, id est augurali et ominati sunt; supplicia quæ timerunt, reipsa eis obveniant; incident in mala, quæ expaverunt, juxta illud, *Job. iii. 25*: « Quia timor, quem timebam, evenit mihi: » magna enim supplicii pars est præsigillio, angor, pavor, jusque formido illius velut capiti imminet: nam ut dicitur *Proverb. x. 24*: « Quod timet impius veniet super eum, desiderium (quoque) suum justis dabitur. »

ET A DOMINO RECESSERUNT — ad diabolum, velut apostate perfidique et sacrilegi proditores; unde græce est, *καὶ τὸν Κόσμον ἀποστήσονται*, *q. d.* Apostantes a Domino, illique rebellantes, qui spem justitiæ dederunt se totos injustitiæ et sceleribus. Agit maxime hic et toto libro de tyrannicis et injustis iudiciis, qui ut suæ ambitioni, avaritiæ, libidinali et tyrannidicæ plane indulgeant, tandem apostatant a fide et Deo, funique heretici vel athei, quales multos hoc ævo vidimus; unde Cantacruzenus legit, *qui neglexerunt Dominum; et a justitia recesserunt*: primum enim, ait, illud est ut negligat Dominus, et ab ejus gloria simul et cultu recedat; deinde ut illius quoque præcepta contemnantur.

11. SAPIENTIAM ENIM ET DISCIPLINAM QUI ABIECIT INFELIX EST: ET VACUA EST SPES ILLORUM: ET LABRES SINE FRUCTU, ET INUTILIA OPERA EORUM. — « Disciplinam, » græce *παιδείαν*, id est *instructionem, eruditionem, castigationem puerorum, quæ scilicet puerilis hominum levitas, petulantia et cupiditas corripuntur et castigantur*; hinc et ipsa virga, sive flagellum, ipsaque flagellatio, vulgo vocatur *disciplina*: rursum omnia adversa quibus Deus justum erudit, purgat et perficit, sunt disciplinae Dei. Audi Apostolum, *Hebr. xii. 5*: « Fili mi, noli negligere disciplinam Domini: neque fatigeris dum ab eo argueris. Quem enim diligit Dominus, castigat: flagellat autem omnem filium, quem recipit: quis enim filius, quem non corripit pater? Omnis autem disciplina, in presenti quidem videtur non esse gaudii, sed morosis: postea autem fructum pacatissimum credentis per eam reddet justitiæ: » nam, ut ait S. Cyprianus, initio libri *De Disciplina et habitu Virgini*, « disciplina est custos spei, retinaculum fidei, dux itineris salutaris, fomes ac nutrimentum bonæ indolis, magistra virtutis; facit in Christo manere semper, ac jugiter Deo vivere, et ad promissa celestia et divina præmia pervenire: hanc et sectarii salubre est: et adversari et negligere, lethale. »

Disciplina ergo est instructio et formatio morum ad omnem honestatem et virtutem: hanc qui abiecit, (græce *ἠρξάνθη*, id est *contemmens, respiciens, nihil faciens, qui scilicet ea, quæ agere debet, discere negligit, aut si scit, opere non exsequitur*) infelix est, » *καταίμαρτος*, id est *crummosus, miser, calamitosus, quia in multis ærumnis Deo vel homine vindicæ incidet, juxta illud, Psalm. ii. 40*: « Et nunc, reges, intelligite: erudimini, qui judicatis terram. Servite Domino in timore: et exultate ei cum tremore. Apprehendite disciplinam, ne quando irascatur Dominus, et peratis de via justa. » Ex adverso: « Beatus homo, qui invenit sapientiam, » ut ait et fuse describit Salomon, *Proverb. iii. 13* et seq., et *Ecclesi. cap. i. vers. 19* et seq. Sapienter S. Leo, *serm. 7 de Epiphaniæ*: « Tota, ait, sapientiæ christiane disciplina non in abundantia verbi, non in astutia disputandi, nec in appetitu laudis et gloriæ, sed in vera et voluntaria humilitate consistit. » Paulo aliter legit et explicat S. Augustinus (vel quisquis est auctor: stylus enim dissociata stylo S. Augustini), tract. *De bono disciplinae*, cap. 7, ubi sic ait: « Ecce dicit Propheta, *Psalm. x. 6*: Qui servat disciplinam, odit animam suam. Et vere ut dixit, ita est, nam hostis est et inimicus animæ suæ, qui, spreto discipline monitis, diabolice occupat officis. Dicant aliquanti disciplinam satis duris legibus constitutam. Loquantur ista satis miseri, quos ad omne facinus ille diabolus anctor mortis invitat, quorum mentes insatiabilis gula possidet, super quos regnat ebrietas, quos turpis luxuria captivos tenet, et a quibus nunquam superbia ingrata discedit; illis autem quibus est studium honestæ fidem servare continentie, humilitatis pietatique servare, dulces discipline onus est, et leve jugum homini, quod non gravat, nisi aut perditos, aut perituros. »

VACUA EST SPES ILLORUM, — insipientium, id est impiorum, cum sapientium et justorum « spes immortalitate plena sit, » ut dixit vers. 4. Ratio a priori est, quod impius careat gratia et charitate, quæ est principium et fons omnis meriti de condigno: quare esto impius oret, jejundet, det elemosynas, etc., tamen per ea non meretur vitam æternam et gloriam cœlestem; opera ergo ejus, etiam alias bona et meritoria, in ipso quasi inaniam, et mercede vacua sunt. Rursum « vacua est spes illorum, » quia spes, gloriam et felicitatem, quam sperant, non assequuntur; hinc « labres sine fructu, » græce *ἀκαρπία*, id est *sine utilitate et præfio sunt*, imo vero noxii et exitiales, quia laborant servitute peccato et dæmoni, ad æternam suam damnationem. Aliqui legunt, *ἐκέρως*, id est *fatid*, stulti, insensati sunt labores impiorum, quia ipsi sunt insensati et stulti; hinc et « inutilia opera, » imo pernicioza, quia impia. Perperam Hugo, Holcot, Dionysius et Glossa legunt, *inhabitabilia opera*, sicque exponunt, *q. d.* In quibus Deus non inhabitat, vel quæ habitati-

onem, convicti et societati hominum repugnant; vel quæ eos ab habitatione Ecclesiæ, tum militantis, tum triumphantis, puta a celo, excludunt. Verum parerga sunt hæc omnia, græce enim est *ἄχρηστα*, id est *inutilia*. Laborant ergo pii et impii, sed pii parvi laboris magnam referunt mercedem, scilicet æternam gloriæ pondus, ut ait Apostolus, *II Corinth. iv*; impii vero magni laboris nullam referunt mercedem, sed ingentem pœnam, tum presentem, tum futuram, puta incendia gehennæ. Quam ergo pii sapientes sunt, impii vero amantes et insipientes!

12. MULIERES (UXORES) EORUM INSENSATE (ἀσέβηται, id est *amantes, stultæ*) SUNT, ET NEQUISSIMI (græce, *κακοί*, id est *pravi, nequam, per antonomasiam*, id est nequissimi) FILII EORUM, — *q. d.* Insipientium, id est impiorum, inter alias hæc sors et pœna est, primo, quod uxores et filios habeant sibi similes, puta insipientes, id est praves, seculares et impios: maritus enim velut paterfamilias toti familie suam insipientiam, ut patet familiaris, verbo et exemplo affricat et instillat, juxta illud: « Mali corvi malum ovum, » et illud Senecæ in *Hippolyto*.

Reddit ad auctores genus, Stirpemque primam degener sanguis referat.

Et illud *IV Esdr. ix. 17*: « Qualls ager, talia et semina: et quales flores, tales et tincture: et qualis operator, talis et creatio: et qualis agricola, talis et cultura. » Secundo, proprie per *insensatas* intelligit adulteras, et consequenter per *filios nequissimos* accipit spurios et adulteros; *q. d.* Hæc est pœna impiorum, ut, cum ipsi sint infideles Deo, uxores pariter experiantur sibi infideles et adulteras, quæ proles ex alio viro, puta adultero, susceptas marito quasi proprias arrogant et substituant: de adulteris enim et adulterina sobole in seqq. agit: ita Jansenius. Hinc discite viros, qui fidem Deo datam violant, impieque vivunt, Deo vindicæ id consequi, ut nec ab uxoribus eis fides prestetur, nec a filiis honor. Docet hoc Apostolus, *Rom. i. 21*: « Quia, inquit, cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis, etc. Propterea tradidit illos Deus in passionibus ignominie: nam femine eorum immutaverunt naturalem usum, in eum usum, qui est contra naturam. » Hinc apud hæreticos eorumque predicantes tot sunt adulterii, fornicationes et incestus, sed oculi: qui enim fidem Deo non servat, quomodo servabit homini? qui credit vel docet castitatem servatu impossibilem, quomodo eam servabit, imo quomodo credet eam sibi possibilem?

Moraliter discant hic mariti, si probas et castas velint habere uxores et proles, ipsi esse probatis et castitatis exemplo præeant: hoc enim sequitur ipse, ac Deus mariti probitatem h congruo suorum præmio remunerari solet:

enim maritus sit improbus et incestus, improbam et incestam habebit uxorem ac liberos. Rursum, si mater sit impudica, impudicissimam ab ea discet filia: ita communiter fieri videmus, etsi subinde contrarium per extraordinarium Dei providentiam contingat; hinc S. Ambrosius, lib. III De Virginitate, loquens de Herodiade: « Quid, ait, potuit filia de adultera matre discere, nisi damnum pudoris? » Ideoque Ezechiel propheta, cap. XVI, vers. 44: « Sicut, ait, mater, ita et filia ejus, » et in hanc sententiam Glossa in cap. Si quis cum mulieribus, VI, Quas. I, adducit verbum vulgarem: Insequitur leviter filia matris iter.

Unde et Virgilius in Bucolicis, ecloga 1:

Sic caecibus castulos similes, sic matribus hircos
Noron.

Quis auctoritate Calurni-Ita, lib. II Rei rusticae: « Nihil, inquit, dubium quin ipsa natura sobolem matre similibi esse voluerit; » in idque alia quaedam scribit, trahitque etiam ad victa. Diogenes Cynicus, teste Laetio, cum ebrius in foro videret: « Illius, inquit, pater ebrius fuit. » Horatius, lib. IV Carm., ode 24, sic canit: « Dos est magna, parentum virtus. »

Porro adulterorum uxores saepe esse adulteras liquet, tum experientia, tum ratione: adulterium enim viri facit uxorem impudicam, tum quia dat illi exemplum libidinis, viri enim mores uxori sunt speculum, quod ipsa imitetur; tum quia illi suggerit modum se vindicandi, uxor enim, videns fidem sibi a marito datam non servari, idem pariter ei non servat, utque injuriam per adulterium ab eo illatam vindicet, similem illi injuriam per adulterium irrogat. Ovidius, lib. De Art. amandi, exemplum dat Agamemnonem et Clytemnestram:

Dum fuit Atrides, inquit, una contentus, et illa
Casta fuit: vitio est improba facta viri.

Et mox:

Et male peccantem Tyndaridis ulta virum est.

Quocirca Aristoteles, lib. I Ethic., cap. IV: « Primum, inquit, leges sint viro ad uxorem, ut injuria cesset, sic nec ipse injuriam patietur; est autem (in ille paucis interjectis scribit) viri injuria exterimarum mulierum congressio: » et, ut scribit Seneca ad Lucil., epist. 93: « Gravissimum est in uxore injuria genus, habere pellicem. » Quocirca sapienter caritum admonet Lactantius, lib. VI: « Exemplum, ait, continentiae docenda uxor, ut se caste gerat: iniquum est enim ut id exigas, quod ipse prestare non possis; » et paulo post scribit uxorem ejus, qui circa corrupeudas alienas uxores occupatur, exemplo invidiam aut imitari se putare, aut vindicare; atque est, quod ipse S. Augustinus similiter in cap. Si dicitur, XXXII, Question. VI, monebat, ut, quales volu-

mus uxores nostras invenire, et ipse nos inveniant, et si intactas quaerimus, intacti simus. Haec de causa Job ille vir rectus et finiens Deum, cap. XXXI, vers. 9: « Si deceptum est, ait, cor meum super muliere, et si ad ostium amici mei insidiatus sum, scortum alterius sit uxor mea, et saper illum incurventur alii. » Sed et Esopus apud Plautum, ita Ennum filium monet: « Semper uxori tuae adhaerere, ne alterius viri periculum velit facere. » Hoc quoque pertinet illud, Ose. IV, 14: « Non visitabo super sponsas vestras cum adulteraverit, quoniam ipsi cum meretricibus conversabantur, » tanquam scilicet quodammodo exeserunt mulieres adultere, ab virorem suorum adulteria. Hinc Seneca, epist. II ad Lucillum: « Improbus est, inquit, qui ab uxore pudicitiam exigit, ipse alterum corruptor uxorum. » Denique S. Augustinus, tract. De Uxoribus: « Si caput, inquit, est vir, melius debet vivere, et praecedere in omnibus factis suis uxorem, ut illa imiletur virum: » nam, ut ait Pacatus in Panegy. ad Theodosium imperatorem: « Imperata correctio exasperat, blandissime autem jubetur exemplo. »

13. MALEDICTA CREATURA EORUM, QUONIAM FELIX EST STERILIS, ET INCOINQUINATA, QUAE NESCIIT THORUM IN DELICTO, HABEBIT FRUCTUM IN RESPECTU ANIMARUM SANCTARUM. — SYRUS, maledicta est progenies eorum, quoniam melius est sterilis quae non est coinquinata, quae ignorat lectum carnis, vel ruinam; Arabicus, maledicta conditio eorum, quoniam sterilis quae non habet maculam, in se beata, quae nescit lectum in ruina.

Opponit piorum prolem proli impiorum, q. d. « Creatura, » graece γεννηται, id est generatio est progenies, puta filii et filiae sunt maledicti, id est impii et scelerati, tum quia parentes vita ut corporis, sic et animae in proles generando traieciunt, utrinque enim infectum est semen parentum; unde videmus, si parentes sint calidissimi, podagrici, epileptici, ebriosi, libidinosi, adulteri, filios quoque isdem morbis et vitii obnoxios; tum quia parentes impii impie educant suas proles, ac vitiorum, quibus obnoxii sunt, exempla quotidie filiis suis praebent. Quid enim dicit filius a parente, quem quotidie rixari, jurare, inebriari videt, nisi ut et ipse rixetur, juret, saepeque inebriet? paternum enim et domesticum exemplum potens est et efflax in animis filiorum: quare eos suorum vitiorum heredes reliquit. Ex adverso a felix est (mulier) sterilis et incoinquinata, quae nescit thorum in delicto, id est que cubile et lectum adulterii et fornicationis ignorat, id est que immunis est ab adulterio et fornicatione: licet enim sit sterilis, tamen non carebit suo fructu et prole in judicio, quod Deus visitabit, judicabit, respiciet et praemiabit animas castas et sanctas. Praefert ergo mulierem probam et castam, licet sterilem, impiae et incestae, licet fecundae et prolis abundanti, quod

haec proles impia generet, educet et formet; illa vero praemium illustre suae castitatis consequatur a Deo. Unde Bedaeus in Pandectas verit. observabilium eorum gentura, quando beata sterilis non inquinata: non enim omnem sterilem beatificat, ait Jansenius, sed non inquinatam, sicut res, seg. omnem spadonem, sed eum, qui non est operatus iniquitatem, et non cogitavit prava contra Deum; unde et S. Hieronymus in Sola, cap. IVI et Ose. cap. IX, legit beata sterilis incoinquinata, quae non cognovit stratum in delicto, vel cubile in peccato, puta in adulterio, hoc enim ab enormitatem antonomastice dicitur delictum, seu peccatum; Vatablus, sane beata est sterilis incoinquinata, quae concubitus flagitii non nocet fructum in cognoscenda animarum causa capiet. Per sterilem nonnulli accipiunt conjugatam, quae servat castitatem conjugalem, et thorum immaculatum in matrimonio: ita Hugo et D. Thomas, et Noster a Castro, qui apposite et contra-poste sic exponit: Maledicta creatura, id est proles impiorum, utpote ex adulterio habita, q. d. Infelix illa uxor quae, quod non generet ex viro suo, et ipsa flagitium committit maculandum thorum viri sui, et filios generat execrandos. Sane multo felicior est infecunda, quae contenta orbitate thorum, non est passa maculare aut coinquinare lectum suum delicto; nempe quod non cognovit thorum seu lectum in delicto, pro non cognovit delictum in thoro, per hysterion proteron, hoc est concubitus flagitiosum: Deum enim preterit filius.

Melius tamen, plenius et perfectius alii per sterilem incoinquinatam, accipiunt virginem: haec enim sola est incoinquinata, id est incorrupta, non maculata, quae florem virginitalis libitatum servat: mox enim, cap. IV, in virginitalis laudes excurrit, nam conjugata in Veteri Testamento si esset sterilis, non tam benedicta, quam maledicta censetur, utpote carens communi dono illius avi, scilicet fecunditate. Ita de virgine hunc locum accipit Ecclesia in Officio de Communi Virginitatis, S. Hieronymus loco jam citato, ac S. Ambrosius, lib. I De Virginitate, ubi legit: melior sterilitas cum virginitate: sic et Holcot, Dionysius et Noster Gabriel Vasquez, quem audi: Nescire thorum in delicto, non est, non violare thorum per adulterium, sed idem quod esse sine uxore, cum qua quis in cadem thoro cubare posset, eo quod et nichil vel sterilis sit, et tamen esse plenum bonis operibus: sicut e contra fecundus, et qui filios habet, etiam ex legitimo thoro, tamen legem Dei non servat, dicitur scire thorum in delicto, id est scire thorum et habere fructum matrimonii, et simul contra legem Dei peccare. Ita Vasquez, III part., tom. II, disp. 124, num. 47. Idem patet ex versu sequenti, ubi quod hic dixit de femina, dicit de viro, cumque vocat spadonem, id est eunuchum, qui nequit aliud esse quam virgo. Idem exigit praemium eminentis utriusque promissum vers. 12:

« Dabitur enim illi fidei donum electum, et sors in templo Dei acceptissima, » quod utique non conjugatis, sed virginibus datur. Igitur quae nescit thorum in delicto, idem est quod, quae nescit delictum (puta adulterium, fornicationem) in thoro, id est lecto, qualis tum est conjugata per castitatem conjugalem, tum potius virgo per castitatem virgineam, ideoque dicit, non quae nescit delictum in thoro, sed quae nescit thorum in delicto, q. d. Virgo adeo abest et abhorret a delicto adulterii et fornicationis, ut ipsum thorum sive lectum concubitus, quo delinquitur potest, et quo delinquitur solet, ignoret, q. d. Virgo omnino contentam, omnem copulam ignorat.

Sensus ergo planus et plenus est, q. d. Maledicta est generatio, id est tam parentes, quam proles adulteriae et sceleratae impiorum, quia ex adverso benedicta et felix est generatio et stirps piorum: nam felix est uxor incoinquinata, ideoque quoad prolem corporalem sterilis, quae omnino omnino thorum et concubitus, quo delinquitur solet, ignorat; habet enim fructum copiosum in respectu animarum sanctarum. Excurrit hic Sapiens in vituperium libidinis, et enormium castitatis et virginitalis, quia sapientiae comes. Imo soror est castitas et virginitas; unde S. Gregorius Nazianzenus, teste Rufino, per visum utraque speciei feminae et virgineae apparuit, illoque feminas adversantes, vultumque avertente, ab eis audivit: « Ne ego ferax, o juvenis, nostrum conspectum, sorores enim sumus, debetis familiares; ani nonnet est sapientia, alteri castitas; visitare te venimus, quia jucundum nobis in anima tua habitaculum preparasti. » Quocirca amor sapientiae tunc castitatem, castitas vicissim inest ad studium sapientiae. Olim multis religiosus hoc dedit consilium, et etiamnum do, ut, si velint puritati animae, et homo religiosus suae consultum, in eam inducat cum pietate studium litterarum, praesertim theologiae et sacrae Scripturae: per hoc enim primo tollitur otium, quod est causa omnis mali, ac secundo mens a carne carnisque voluptatibus elevatur ad cognitionem et gustum rerum divinarum: tertio, homo fit doctus, ut et alios docere, et ad perfectionem erudire possit: quare experientia constat, nil ita reformare religionem et disciplinam monasticam, ac studia litterarum pietati juncta. Sane in Societate nostra multi mirantur haec tria ita contraria conjungi, scilicet castitatem, humilitatem cum tanta scientia, tantam obvia tantam cum tanta prudentia, tantam castitatem cum tanta juventute; sed causa post Deo vocationem et gratiam, est assiduum studium sapientiae: semper enim discimus et docemus, quo fit, ut casti simus, et tentationes carnis vel non sentiamus, vel per Dei gratiam superemus, juxta illud S. Hieronymi: « Ama scientiam Scripturarum, et vita carnis non ambis. » Tantum curent studiosi sapientiae, ante omnia studere cognitioni Dei et sui ipsius,

ut Deum summe reverentur, seipsos summe despiciant; nam aliorum scientia inflat, charitas adificat: » ait Apostolus.

Hujus sententiae veritatem insigni phenicis et viperae apologeta aureis gnomis seu gemmis disperso, representat Cyrillus, lib. IV *Apolog. moral.* cap. VII: « Vipera, inquit, phenicem solitariam recumbentem reperiens, salutavit, et dixit: Ut quid tu sola sedes? ubi est tui generis amica societas? cui illa: Quippe sola sum in genere meo, nec ullius in me est sexus discretio: una tantum sum et singularis in mundo. Quo audito, mirata valde vipera dixit: Numquid tibi soli fuit liberalis natura, cum caeteris animalibus tam sit in generationis suavissimo gaudio, et gratissimo prolis bono? Ad quid tibi pulehritudo haec, postquam privata es vite conjugalis dulcedine, et coeundi delectatione? Nempe si moritura es, tota deficiet; sin immortalis, in aeternum et tristis. Quid plura? In hac tua castitate, tibi oculis clausis et obstratis, quid malum hominibus sit nunquam senties, neque nosti. Ad haec illi phenix, venererum non ignara fastidii, et puritatis non inscia gaudii, minime turbata respondit: Ibi est summa et gaudiosa societas, ubi totius speciei infima est unitas. Igitur quia singularis specie sum assimilata caelestibus, gaudeo intensissime, totam et non partialem me esse exsulio: tota enim res, tota vis in me una; et omnis bonitas mei, speciei est clara. Quod si generationis lepore non fruor, etiam aurum, saphyrum, stella, orbis et animus non generant, nec minus inde pretiosa se putant. Indignior enim a primo bonitatis fonte per dissimilitudinem elongata natura, semper in sua unitate esse non potuit; sed ex divisione successive generationis pensatur solatium, cur non etiam ejus desudationis tormentum? Quanquam enim fetus una instantanea delectatione concipitur, tamen abominatio fovetur, labore portatur, timore servatur, dolore parturitur, periculatione gignitur, fetore nutritur, servilitate augetur, anxietate diligitur, et in puncto cum maxima tribulatione amittitur. An forte tu sola gaudeas de generatione, experientia discas: concipies enim delectabiliter, et lethaliter paries; cum prolem nutriveris, tunc propter eam te perdendo ipsam amittes. Atque ita paras tibi, charissima, cibum mortis. Dic, amabo, quamnam gratia gallinae est, quae pullos genitos tanto amoris impetu fovet? nonne ab eis cum reverentia, ignoratur? » Ex quibus castitatem sibi suique similibus gratulans, concludit: « Hoc ergo meum gaudium est generare meipsam; meum solatium est, fovere meipsam, dum sine divisione et maculatione, igne purificante, meipsam genero; et cum senio gravis deflucto, tunc innovata resurgo, et sic verius semper vivo: cinis enim meae resolutionis, semen est vivificum novae vite. Ne dicas certe in vacuum me depravasse, vel depravasse naturam, cum sim gem-

inatae et floride castitatis exemplum; et hoc non solum delectationem venerem me noscivisse non tribulor, sed inviolabili puritate ligata eam nunquam me noscituram delector. Tua ergo scientia, imo concupiscentia sit boni et mali, quo momentanea dulcedine coitus, futuro libidinosis insanis, et perdis in aeternum vitam et caput. Quo dicto, ab invicem sunt divisi. »

HABEBIT FRUCTUM IN RESPECTU (græco *φρυσμ* est, *ἐν ἑκείνῳ*, id est in *existatione, inquisitione, examine, respectu*) ANIMARUM SANCTARUM. — Id est, cum singularum merita visitantur, diducuntur et præmiabuntur, uti legit et explicat S. Hieronymus, in *Isai.* cap. LVI. *Et sanctarum non est in Græco, sed subintelligitur, non enim præmiabuntur anime, nisi sancte: hoc ergo addidit Vulgatus ad contrahendum nomen respectus, ut significet remunerationem sanctitatis. Sensus ergo est, q. d. Caste et virgines esto sint steriles, id est careant prole, suum tamen habebunt fructum, id est suam mercedem in futuro saeculo, puta in die iudicii, quo Christus omnium dicta factaque visitabit, id est examinabit, iudicabit et coronabit. Potest secundo, cum Petro Nannio per fructum accipi proles, hæc enim merces apte respondet sterilitati, q. d. Virgo licet sit sterilis, nec corporales generet filios, non tamen carebit sua prole spirituali, prole, inquam, virtutum, castitatis manantium, quomodo proles castitatis est oratio, meditatio, abstinentia, elemosina, etc., ac gloria atque aureola iis respondens in caelo. Rursum proles virginum sunt alii sancti, quos virgines suo verbo et exemplo ad sanctitatem et virginitatem impulerunt: hi enim sunt filii spiritus, non carnis. Qua phrasi S. Ambrosius, lib. *De Arca et Noe*, cap. IV: « Probati viri genus, aut prosapia virtutis est; et sicut hominum genus homines sunt, ita animarum genus virtutes sunt. » Alludit ad illud, *Isai.* LVI, 3: « Et non dicat eunuchus: Ecce ego lignum aridum, etc. Dabo eis in domo mea et in muris meis locum, et nomen melius a filiis et filiabus: nomen semperiternum dabo eis, quod non peribit; » ubi fuse hæc de re egi: quare hic plura non addam.*

Nota hic ante Christum in Veteri Testamento existisse laudem et consilium evangelicæ continentibus et virginitatis, licet enim hæc prophetice accipi possint de Novo Testamento, ubi hæc verissima esse conspiciuntur; Sapiens tamen in genere loquitur de omnibus cæstis, etiam sui ævi, ut patet; unde S. Ignatius, *epist. ad Philadelph.*, tradit in Veteri Testamento virgines fuisse Eliam, Eliseum, Josue, Jeremiam, Melchisedech et Joannem Baptistam: virgines quoque fuere filii prophetarum, de quibus in libris Regum crebra fit mentio. Præclare S. Gregorius Nazianzenus, in *Carm. de Virgin.* hæc ei dat elegia:

Virginitas res est omni mirabilis tolli.
Virginitatis amor mentes ad sidera tollit.

hoc est, prima virgo est SS. Trinitas.

Prima Tris virgo est,
Virginitas magni pors inelyta Christi.
Virginitas promissima celi
Sancti, consiliique Dei sapientibus hærens.
Virginitas (Daniels) fulvos potuit aspire leones.
Virginitas Angulorum vita.
Virginitas decoratur conjuge Christo.

44. ET SPADO (græce, *eunuchus*) QUI NON OPERATUS EST PER MANUS SUAS INIQUITATEM, NEC COGITAVIT ADVERSUS DEUM NEQUISSIMA (repeto ex versu præcedenti *felicia est: rationem subdit*): DABITUR ENIM ILLI FIDEI DONUM ELECTUM. — Laudavit virginem feminam, hic a pari laudat virginem virum, illamque virgini femine combinat et adæquat, q. d. Sicut dixi felicem esse feminam sterilem et incoquantam, id est virginem, sic pariter felicem esse prædico virum virginem, qui scilicet per propositum vel votum castitatis, quasi spado vel eunuchus, se castravit propter regnum colorum, juxta consilium Christi, *Matth.* XIX, 12, puta qui ex amore puritatis omnem libidinis usum sibi interdixit, ideoque « non operatus est per manus suas iniquitatem, » puta pollutionem, tactus impudicos, aliaque scelera, tum libidinis, tum aliorum vitiorum; « nec cogitavit adversus Deum nequissima, » græce *κονησά*, id est mala et prava, q. d. Qui nec per actus manuum, nec per pravos cogitationes mentis in Deum peccavit; qui manus ab opere velit, et mentem a mala cogitatione, præsertim venerea (hæc enim sæpe peccata vitiorum et continentibus, per internam libidinis delectationem morosam, etiam si actus externus absit, imo horri sit) cohibuit, imo manibus multa bona operatus est, et mente multa pia cogitavit et destinavit. Est miosis, virgines enim libere ab oneribus conjugii totæ vacant Deo piisque cogitationibus et operationibus, ideoque merentur tantum premium, quantum subdit.

Mius apposite Dionysius *spadonem* accipit per atram, qui scilicet natus est eunuchus, vel castratus ab hominibus: « hic enim, inquit, cogitare potest contra Deum, ac murmurando dicere: Cur me creasti eunuchum et impotentem ad generandum? » ab hoc enim murmure abstinere est præceptum, ideoque laus exigua, quæ tamen magna huic spadoni datur, cum subditur: « Dabitur enim illi fidei donum electum, » etc.; ergo spado hic non per naturam, sed per voluntatem et virtutem intelligitur, puta celebs et virgo. Magis apposite noster a Castro *spadonem* accipit virum conjugatum, sed orbem liberis, propter uxoris fortasse sterilitatem, qui ita fidelis est Legi Dei, ut superet filiorum cupidinem, quæ adeo populum illum occupabat, ut multi non vereciter ex alienis uxoribus filios sibi procreare contra De præceptum. Ille ergo *eunuchi* nomine hic commendatur, qui ita adhebat divino præcepto, ut, ne illud transgrediretur, sua fidelitate

vinceret amorem filiorum, et opprobrium quod sterilibus eo tempore oriebatur: nam id ostendit quod dicit: « Felix sterilis immaculata, quæ nescivit thorum in delicto, » et felix eunuchus, « qui non est operatus iniquitatem; » at infeliciter impii, qui ex adulterio filios procreant: nam ejusmodi filii profani erunt, et delectantur tanquam ex iniquo thoro nati. De ejusmodi ergo eunuchis loquitur hæc ipse: « dicit enim spado significat proprie eunuchum, qui nequit esse maritus, utpote impotens ad copulam conjugalem, tamen ad orbem, qui filios alia de causa procreare nequit, extendi potest. Omnia hæc eo spectant, ut præferant earentiam filiorum cum virtute, copie filiorum cum vicio; unde capite sequenti, vers. 4, Græcus habet, *melius est esse sine filiis cum virtute.* »

DABITUR ENIM ILLI FIDEI DONUM ELECTUM, ET SORS IN TEMPO DEI ACCEPTISSIMA. — Græce, *dabitur enim fidei gratia electa, et sors in templo Domini acceptior, jucundior, vel gratior; vel, ut S. Hieronymus in Isai.* LVI, *delectabilis; græce est, ὑπερτιμωτερον, id est animo placenter, a θεῶν ἀγαθον, id est animo placito; alii qui legunt, ὑπερδωτερον, id est animo delectabilior, a θεῶν δῶρον, id est animam oblecto; sed eodem redit sensus.*

Quæres, quodnam *fidei donum electum* hic promittatur spadoni voluntario, puta virgini? *primo*, Lyranus accipit *fidei donum* omnibus electis commune; *secundo*, S. Bonaventura et Vatablus accipiunt *fidem*, non quamlibet, sed efficacem et emittentem, quæ in spe beatificat, ideo necdum in re, atque ex Dei electione datur, ac homines efficit perfectos; *tertio*, Cantacuzenus accipit collocationem ad dexteram Christi in die iudicii, hoc enim est proprium et eximium electorum donum; *quarto*, S. Hieronymus accipit donum puritatis internæ et interioris profectus; *quinto*, magis plane et genuine noster a Castro explicat, q. d. Ut fides, id est fidelitas ejus in Deum, qua contra tentationes carnis, quæ crebrissime et vehementissime sunt, constanter dimicavit, coronetur insigni et exquisita gratia Dei, quam explicat dum subdit: « Et sors in templo Dei acceptissima, » græce, *gratior et jucundior*. Hæc ergo sors et gratia electa, promissa virginibus, est peculiaris sensus et gustus rerum spiritualium, celestium et divinarum, quem Deus eis imperit: congruum enim est, ut qui amore Dei privante se voluptatibus carnis, spirituum consolations perscutant, ut qui hominem sponsum renuunt, sponsum accipiant Deum et Christum, ut qui liberos a se abdicant, angelorum et sanctorum consortio fruuntur: sic enim fruuntur virgines, quæ in templis et oratoris rerum celestium, ac piis precationi, meditationi rerum celestium, ac piis operibus. Hæc est beata sors Magdalene, quam ei attribuit Christus, dicens *Luc.* X, 42: « Optimum (id est sanctissimam, perfectissimam, summe meritoriam æque ac jucundissimam) partem

sibi elegit Maria, quae non auferetur ab ea. »
 Gratia ergo electa virginum est, vita et conversatio angelica, qua liberi et vacui cura conjugum, filiorum, ancillarum, quietam agunt vitam in Dei obsequio et cultu, ubi crebro sentiunt multitudinem dulcedinis Domini, delicias charitatis, gloriam conscientiae, pacem et gaudium spiritus: quae est unctio docens de omnibus, et manna absconditum, quod nemo novit, nisi qui accipit, juxta illud Apostoli, I *Corinth.* vii, 34: « Virgo cogitat, quae Domini sunt, ut sit sancta corpore et spiritu: quae autem nupta est, cogitat quae sunt mundi, quomodo placeat viro: » et mox virginitatis fructum et mercedem offert: « Quod facultatem prebeat sine impedimento Dominum observandi, » vel, ut alii legunt, *observandi*, quod sane est donum electum, imo angelicum, quod summam in oculis laudem et gloriam promeretur: unde Holcot et Lorinus per *domum electum* accipiunt peculiarem coronam virginum, quae *auricula* dicitur, haec enim dabitur fidei, id est fidelitatis eorum, qua respicientes opines maritos terreneos, uni Christo seu sponso, fidem castitatis dederunt et servarunt, juxta illud, II *Cor.* xi, 2: « Respondi vos uni viro virginem castam exhibere Christo. Hinc rursum *foles* hic proprie accipi potest, virginis enim, quae tota vita se continent, et assiduos carnis insultus mortificando strenue pro castitate decernant, merentur *foles domum electum*, id est eximiam rerum celestium, quas fide credimus, cognitionem, amorem, sensum et gustum, ut jam explicui. Denique *foles domum electum* posse tribui, non solis virginibus, sed et conjugibus illiberis, utrosque enim opponit et anteponit adulteris, prole adulterina abundantibus: conjugii enim et conjugum *domum electum* est triplex, scilicet fides, proles et sacramentum: *foles* est fidelitas et conjugalis amor, qui supplet defectum *prolium*, unde Eleana dicebat Annæ uxori sterili, I *Reg.* i, 8: « Numquid non ego melior tibi sum, quam desent filii: » *sacramentum*, et gratia conjugium in nova lege est sacramentum, et gratia confort: verum *domum electum* magis proprie et plene competit virginibus.

ET SORS IN TEMPO DEI ACCEPTISSIMA. — Quænam ac sors virginibus promissa? Aliqui hanc sortem interpretantur peculiarem curam, et singulare Dei patrocinium; verum hæc mystica est sors. Literalis ergo est illa, quam dixi, scilicet peculiaris gratia, quæ datur virginibus, ut aveant et gustent totæ servire Deo, ideoque ire de virtute in virtutem, ut animas suas perficiant, quæ plena placeant sponse suo Deo et Christo, quæ est sanctissima, sequæ ac quietissima et juvenundissima sors et vita Magdalene, uti jam exposui. Altitudo ad cunuchos per naturam: hi enim velut excessi, muti et semiviri, ecclesia mosaica areabantur, *Deuter.* xxiii, 1, uti etiam jure canonico areantur sacerdotio. Sensus est, q. d. Eunuchi per naturam areantur templo Dei; et ego

eunuchos per virtutem et gratiam in meo templo, id est in mea Ecclesia, tum militanti, tum triumphante, velut primos primo optimoque loco collocabo: in Ecclesia enim militante a Christo, apostolis et Patribus, virginibus præferuntur viduis et conjugatis; unde a Tertulliano, lib. *De Pudicitia*, S. Cypriano, S. Athanasio, S. Basilio, ac S. Chrysostomo; tract. *De Virginitate*, status virginum vocatur, *flor morum, honor corporum, decus sexuum, integritas sanguinis, fides generis, fundamentum sanctitatis, præjudicium omnis bono mentis, floris ecclesiastici gominis, gaudium prophetarum, gloria apostolorum, angelorum vita, corona sanctorum, beata species Deoque digna, cui nihil comparandum, angelica corona, super hominem perfectio*. De Constantino Magno refert Eusebius, lib. IV *Vite* ejus, ipsum virginum chorum tantum non adorasse; istie se habere Deum, cui puellæ se devoverant, arbitror.

Alud ad illud *Isai.* lvi, 5: « Dabo eis (eunuchis, id est virginibus) in domo mea, et in muris meis locum, » hebraice *77 iad*, id est *manum*, hoc est separatam atque selectam sortem, gradum, locum; « et nomen melius a filiis et filiabus. » Quod S. Hieronymus et Cyrillus, ac S. Basilius, lib. *De S. Virgine*, interpretantur, ut casti non solum in domo Dei habitent, sed ea etiam gloria et dignitatis excellentia illustrentur, quæ omnem splendorem, quem liberorum procreatio et successio afferre potuissent, longe superet: imo, ut docet S. Augustinus, *De S. Virgine*, cap. xvii, gloria quadam propria et excellenti prius aliis sanctis possunt, quæ a scholasticis *curiola* munerantur. Addit noster a Castro, olim spadones et castos in templo præcipuis quibusdam ministeriis fuisse deputatos, uti de Rechabitis ob similem sanctionem asserit Jeremias, cap. xxxv, vers. 19. Videntur ergo calibes inter levitas et sacerdotes honore et dignitate excelluisse, ac præsertim inter cantores: sicut hodie videmus eunuchos et excessos in templis, cæteris voce et cantu eminentes, idque innuit vers. 16, ut ibi ostendat. Rursum apud Judæos in templo erat gynæceum, id est locus honoratus virginum, inter quas presentata et educata fuit B. Virgo; unde ille dicitur excubare ad ostium tabernaculi, *Exod.* xxviii, 8; I *Reg.* ii, 22; II *Machob.* iii, 19: ibi enim vacabant orationi, jejuniis, mortificandis passionibus, sanctitati, perfectioni, æque ac cæperi manali, texendo, sarciendo, orando vestes et res templi.

Sic pariter apud christianos nemo admittitur ad ministerium templi, ut sit episcopus, sacerdos, diaconus, nisi virgo aut cælebes profiteatur castitatem; in monasteriis vero, quæ sunt semina et templa Dei, solenne ab omnibus fit castitatis votum, quibus promittuntur miris honores et tributa, et principibus omnino ævo tributa legitur. Ut taceam alios, S. Helena imperatrix, Constantini Magni mater, teste Bullæo, lib. II *Histor.* cap. viii, virginis, quæ Hierosolymis reperit Deo sa-

cras, ad prandium invitata tanta devotione curavit, ut indignum crederet si fumarum veterit officis, sed ipsa manibus suis habitu sœcincta eis cibum apposuit, poculum porrexit, aquam manibus infudit.

Audi S. Bernardum, epist. 42 ad *Henricum Senonensem archiepiscopum*, cap. iii: « Quid castitudo decetius, quæ arctum de immundo conceptum semine, de hoste domesticum, angelum demerite de homine facit? Differunt quidem inter se homo pudicus et angelus, sed felicitate, non virtute; sed etsi illius castitas felicior, hujus tamen fortior esse cognoscitur. Sola est castitas, quæ in hoc mortalitatis et loco et tempore, statum quemdam immortalis gloriæ representat. Sola inter nuptiarum solennia, morem beate illius vindictæ regionis, in qua neque nubunt, neque nubuntur, præbens quodammodo terris celestibus jam illius conversationis experientiam. » Et mox: « Hoc itaque tante pulchritudinis ornamentum digne dixerim sacerdotium honorare, quod dilectum Deo et hominibus faciat sacerdotem: cuius quippe memoria, non in canis successione, sed in spirituali benedictione sit, reddatque similem in gloria sanctorum, in hac licet adhuc regione dissimilitudinis constitutum. »

Rursum in templis olim (uti etiamnum Romæ, et per totam Italiam sibi) separatus a viris erat locus fumarum, in eoque primo loco debebant virginis: testis est S. Clemens, lib. II *Constitut.* Apost. cap. lxx: « Adolescentule, ait, si sit locus, seorsum maneat, etc., virginis, et vidua; et ante prime omnium, vel stent, vel sedant. » S. Gregorius Nazianzenus in *Somnio Anastasiae*: « Sanctæ virginis, ait, una cum gravibus matronis e sublimi lecto castissimas sermonibus meis nres inclinabant. » Clarius et nervosius S. Ambrosius ad *Virg. lapsam*, cap. vi: « Nonne, ait, vel illum locum tabulis separatum in quo in Ecclesia stabas, recordari debuisti, ad quem religiose matronæ et nobiles certatim curabant, tum oscula petentes, quæ sanctiores et meliores te erant? Nonne vel illa præcepta, quæ oculis tuis ipse scriptus paries ingerebat, recordari debuisti? Divisa est mulier, et virgo, quæ non est nupta, cogitat quæ Domini sunt, quomodo sit sancta corpore et spiritu, I *Corinth.* vii, 34; tu autem in contrarium vertens dictum, ita cogitas, ita agens; ut nec corpore esses sancta nec spiritu: corpore quidem fornicando, spiritu autem virginitatem minuendo. » Præclare Tertullianus, *De Cultu feminarum*, cap. i: « Cum omnes, ait, templum simus Dei, ille in nos et consecrato Spiritu Sancto, ejus templi anistes et editus pudicitia est, quæ nihil immundum, nec profanum inferri sinat, non Deus ille, qui inhabitat, inquinatam sedem offensus derelinquat. »

Virgines ergo, præsertim religiosorum et religiosorum, *domum electum*, et sors in templo Dei acceptissima, est occupatio nobilissima ac dig-

nissima, puta Deum et sponsum suum Christum assidue contemplari, Deum perfecte amare, equiditate reserare, animam omni virtute et sanctitate imbueri et roborare, ut tentationibus, demoniis, totique mundo superiores existant, hisque dominentur: quia « iudicantibus nationes, et doctrinantibus populos. » Hi ergo sunt electi et dilecti, quos Deus, ut perfectos, ideoque charissimos filios singulariter amat; B. Virgo, ut proles pulcherrimas, diligit; sancta Ecclesia, ut pretiosissimas gemmas, quibus in castris et splendida ac decora procedit, cordi habet. Ipsi denique sunt alii Ecclesie filii meliores et pulchriores, quia curiam Dei ornant, palatium æterni Regis edificant, et nobilitatem Ecclesie constituunt. Vidæ quo pacto perfectio vitæ arcessima cogitatio cum Deo, quæ perfectos viros, non utique in nos Dei facit, sed filios charissimos Dei, et patris simillimos et conjunctissimos efficit. Qui ut filii Dei, et heredes regni cælestis, omnibus virtutibus, tanquam regalibus indumentis vestuntur, cibis delibatissimis sanctorum desideriorum et patrii cogitationum reficiuntur, et angelis velut regis ministris cinguntur; et patris sui occupatione, scilicet divina contemplatione, delectantur, et nihil aliud querunt, nisi Dei similes esse, et in omnibus Dei filios et sors ob divinum honorem sese exhibere. Ha noster Alvarez de Paz, lib. IV *De Dignit. perfectionis*, part. I, cap. viii et ix. Ita et S. Hieronymus in *Isaiam*, cap. lv, et interpretet hoc loco. In Ecclesia vero triumphante virginibus proxime sequuntur Agnum quocunque ierit, et cantant canticum novum, quod nemo potest dicere nisi virgo, *Apoc.* xiv, 3; unde de his subdit: « Hi omnes sunt ex hominibus primitiæ Deo et Agno: » vide ibi dicta.

Denique per *foles domum electum*, et per sortem in templo Dei acceptissimam, presentat accipi filii parentum sterilium, quos ob castitatis et sanctitatis meritum Deus parentibus dedit, feliciter gloriosos atque exitios, suos quasi in templo administratos, uti fecit Samuellem, Joannem Baptistam, et Jesum Christum, aliosque de quibus dicam vers. 16; audi S. Gregorium, II *part. Past.* cap. xxx: « Eunuchi quippe sunt, qui compressis motibus carnis, affectum in se pravi operis abscondunt; quo autem apud Patrem loco habeantur ostenditur, quia in domo Patris, videlicet in æterna mansionem, filius presentatur. Audiant quod per Joannem dicitur, *Apoc.* cap. xiv, vers. 4: *Hi sunt, qui cum mulieribus non sicut conjugati: virginis enim sunt, et sequuntur Agnum quocunque ierit. »*

Porro, quia « vita sanctorum est interpretatio Scripturarum, » ut ait S. Hieronymus, discæ ex vita S. Emerici (quam ex Bonifacio et aliis descripsit Surius 5 nov.) quam castitas in templo Dei sit clara et pulchra, quæ non solum illam possidentem, sed et per illas etiam alias altros et spercos efficit Deo speciosos et fulgidos: nam S. Emeri-

cus, filius S. Stephani primi Hungarorum regis, cum nocte orans in Ecclesia S. Georgii, cogitare quoddam posset gratissimum Deo munus offerre, ecce cum celesti fulgore vox de celo: « Præclara, ait, res est virginitas: itaque mentis et corporis virgineam integritatem a te exigo: hanc offeras Deo, et in ea constanti animi proposito perseveras. » Obscucus est ille, statuitque virgo permanere; verum cum pater juberet ut uxorem forma, genere et moribus spectatissimam duceret, quæ filios regni hæredes pareret, paruit ipse, sed cum uxore quasi cum sorore vixit in perpetua virginitate. Rarum hoc in juventutis flore et regis deliciis puritatis exemplum; sed ipse carnem, ne lasciviret, jejuniis edomabat. Contigit ut Conradus quidam, qui sparsissima et enormia scelera perpetrarat, illorum penitentis, pontificis jussu loriam ferream ad nudum corpus astringeret, cum charta, in qua ejus crimina scripta erant, ac varia sanctorum sepulera viseret, donec lorica solveretur, et scriptura obliteraretur. Cum varia visisset incassum, venit tandem ad sepulcrum S. Stephani, ubi orans ab eo audit: « Surge, amico, et Emerici filii mei monumentum, quod juxta est, adito. Ille, quod carnis servanda integritate præcipuam apud Deum gratiam promeruerit, facinorum tuorum veniam tibi impetrabit: ex eorum enim numero est, qui non inquinaverunt vestimenta sua sequenturque Agnum quomocumque erit, et ante thronum Dei cantant canticum novum. » Evigilat homo illico, ad B. Emerici sacellum se confert, fundit preces, atque opinione celerius dissiliant ferri nexu, charta resignata nullum habet litteræ vestigium: id audiens Ladislaus, Hungariæ rex, honorifice elevari curavit corpus S. Emerici, eumque *Sanctorum Catalogo* ascribi ad diem 5 novembr.

15. BONORUM ENIM LABORUM GLORIOSUS EST FRUCTUS, ET QUE NON CONCLUDAT RADIX SAPIENTIE: — gloriosus, qui scilicet non tantum ad præsens tempus, sed et in æternum coram Deo et angelis duraturam gloriam conciliat. Virginitas labores gloriosi, ideoque gloriosos præriorum fructus producentes (cujus rei symbolo apud Romanos olium, ad templum Honoris non patebat aditus, nisi per templum Virtutis, teste Plutarcho in *Moralibus*) sunt assidue lætæ cum carne, orationes, jejunia, elemosynæ, studium, doctrina, prædicationes, zelus animarum, quibus vacant virgines, quia rebus terrenis non occupantur, etc.; hinc virginitas a Christo assignatur fructus centesimus, videlicet sexagesimus, conjugibus trigessimus, *Math. xiii*, 23; hinc et Christus noluit virginitatem, utpote rem adeo arduam, præcipere, sed tantum consulere, *Math. xix*, 12: « Qui potest, inquit, capere, capiat, » nam, ut ait S. Augustinus, *serm. 230 De Temp.*: « Sola duriora sunt proelia castitatis, ubi quotidiana est pugna et rara victoria. » Hinc lectulum castum Salomonis ambient sexaginta ex fortissimis Israel, *Cantic. iii*,

7. Quin et veteres Polladem virginitatis et sapientie deam, armatam pingebant. Et Astrologi signum Virginis in celo medium collocant inter Iudæam et Leonem, ut indicent virginitatem indigere leonia fortitudine, et librata temperantia. Vide S. Gregorium, *lib. vi*, in 1 *Reg. cap. i* et n. Porro fructus virginitatis sunt ejus præmia et aureola, que recensui versu præcedenti.

ET QUE NON CONCLUDAT RADIX SAPIENTIE. — Græcè, et que cadere nequit (id est firma et stabilis est) radix sapientie; dat causam, cur bonorum laborum gloriosus perennisque sit fructus, quia scilicet eorundem radix est sapientia, quæ nunquam concidit, nec marcescit, sed semper viva, virens et vegeta fructus hosce progerit. Per sapientiam intellige, non speculativam, sed practicam, puta prudentiam et virtutem, præsertim castitatem et celibatum: hæc enim juges profert orationis, mortificationis, elemosynæ aliorumque bonorum operum fructus. Hunc fructum opponit et præponit fructui, id est proli impiorum, et luxuriosorum, qui ex alienis uxoriibus, vel ex alienigenis (quod lege veteri vetitum erat) proles suscitabant; unde de iis subdit: « Filii autem adulterorum in inconsummatione erunt. » Porro radix sapientie accipi potest ipsa sapientia, ut jam dixi, sicut virtus castitatis est ipsa castitas; vel præcise radix sapientie, id est virtutis, est timor Dei, juxta illud, *Ecclesi. i*, 16: « Initium sapientie timor Domini, » vide ibi dicta: hæc enim timor non decedit, nec deperit, sed manet in æternum. Aliter noster Lorinus, qui per radicem sapientie accipit cognitionem Dei et sui ipsius, scilicet scire se nihil esse, nec posse esse castum suis viribus, sed hoc esse donum Dei, ut et cetera omnia: hoc enim practice nosse est radix et causa castitatis, ut docet Sapiens *cap. viii*, vers. 31; additque apposite: Recte autem de castitate prius locutus, que est *concupiscentia*, radicem ejus dixit esse *quædam*. Maxima enim requiritur ad castitatem prudentia et sapientia, eaque est oeu radix illius: rursus vero prudentiam atque sapientiam *causa*, id est *conservat* et custodit, castitas atque temperantia; unde illud Apostoli, quod legitur *Rom. xii*, 3: « Sapere ad sobrietatem, » et: *in sobrietate*, S. Hieronymus, *lib. II Contra Jovinianum*, vertit, ad pudicitiam; licet S. Augustinus, *epist. 47*, legat, ad temperantiam; Irenæus, *lib. V*, *cap. xx*, ad prudentiam.

Posset, secundo, per fructum bonorum laborum accipi proles sterilius; hæc enim directe opponitur proli adulterorum, *q. d.* Proles, quas Deus subinde dat parentibus sterilibus, sed castis et piis, eo quod noluerunt *quævere* proles ex alienis vel alienigenis uxoriibus, quia hoc lege erat vetitum, sunt gloriosus castitatis et pietatis eorum fructus, ideoque Deus eas solet evolvere, hæc erant prophetas, pontifices, vel sanctos exitimos et gloriosos: uti Abraham et Saræ sterilibus dedit filium Isaac patriarcham, ex quo prognati

erunt Jacob omnesque patriarche et Israelite, ipseque Christus, qui proinde recte a Deo vocatus est Isaac, id est *risus* et *gaudium* parentum, æque ac posterorum omnium. Sic Deus Manne et uxori sterilibus filium dedit Samsonem, qui fuit robur et vindex Israelis, *Jud. xiii*, 24; sic Anna sterili dedit filium Samuelem, qui fuit iudex Israelis, ac sub Heli Deo in templo ministravit, *I Reg. i*, xx et n. 18; Zacharie et Elisabeth sterilibus dedit filium Joannem Baptistam, qui fuit precursor et index Christi, ideoque in eremo, velut in templo, quasi angelus inter angelos vixit: sic denique B. Virgini non ex natura, sed ex voto virginitatis sterili filium dedit Christum Jesum, qui fuit salvator et redemptor totius orbis. Vide ergo ut Deus sterilitatem castam et sanctam remuneret fructu, id est prole sancta et gloriosa, quæ Deo velut in templo jugiter assistat, famuletur et obsequatur, ut fecere omnes jam nominati. Ubi nota, omnes qui ex parentibus sterilibus nati hære, evasisse in viros eximios et gloriosos, utpote dono Dei datos parentibus et mundo, ad ejus salutem: ideoque Deus singulis nomen proprium imposuit, quod officium et gloriam eorum præsignificaret; et hoc est « donum fidei electum, et sors in templo Dei acceptissima, » de qua dixit vers. 14. Hæc jam opponit fructum, id est prolem, impiorum qui, cum ex suis uxoriibus proles non habeant, vel deformes habeant, querunt contra jus et fas alias pulchras, ut ex iis filios pulchros suscitant. De his ergo ait:

16. FILII AUTEM ADULTERORUM IN INCONSUMMATIONE (ita legitur cum Græcis et Romanis, sed dono Dei datos parentibus et mundo, ad ejus salutem: ideoque Deus singulis nomen proprium imposuit, quod officium et gloriam eorum præsignificaret; et hoc est « donum fidei electum, et sors in templo Dei acceptissima, » de qua dixit vers. 14. Hæc jam opponit fructum, id est prolem, impiorum qui, cum ex suis uxoriibus proles non habeant, vel deformes habeant, querunt contra jus et fas alias pulchras, ut ex iis filios pulchros suscitant. De his ergo ait:

16. FILII AUTEM ADULTERORUM IN INCONSUMMATIONE (ita legitur cum Græcis et Romanis, sed non in consummatione, uti legunt multi, nec inceptus: sensus est enim, *q. d.* Cito consummabuntur, id est consumentur et morientur) ERUNT. — Græcè est, *adversa terra*, quod duo significat: primo, inconsummati vel imperfecti erunt, ad consummationem vel perfectionem, sive corporis, sive ætatis, sive prosperitatis, non pervenient; secundo, non initiati, nec sacri erunt, sed profani; unde Tigrina vertit, *filii adulterorum vero sacris ardeantur*; sic et Osorius: sensus est, *q. d.* Filii parentum fidelium et castorum solent esse consummati et perfecti, tum in natura, tum in gratia, ideoque sacri et quasi sacerdotes Dei; filii vero parentum adulterorum non semper, sed crebro sunt imperfecti, tum in natura, ut ad plenam perfectamque ætatem non perveniant, ideoque imbecilles, languidi vel manci misere vivunt, ac parum vivaces cito moriuntur; tum in gratia et virtute, ideoque profani et exosi Deo, quasi adulterorum parentum adulterini et impij filii. Sic filius Davidi natus ex adulterio cum Bethabee, a Dro, cita morte percussus est, *II Reg. xiii* 48; Her et Onan filij Jude luxuriosi nullos genuerunt filios, sed et ipsi celeri necesse a Deo multati sunt; *Genes. xxxviii*, 7 et seq.; Abimelech, filius spiritus Gedeonis, occidit 70 fratres suos, sequere fecit tyrannum Israelis, ideoque paulo post a

muliere interfectus est, *Judic. ix*, 53. Causa duplex est, prima divina, quod scilicet Deus hæc pena congrue punit adulteros, ut in quo peccaverunt, puta in filiorum generatione, in eodem puniantur; secunda naturalis, quod adulteri castitæque libidinosi crebro veneris sui spiritus viresque exhauriant, itaque vim generandi debilitent; quo fit ut languidos et debiles, æque ac vitiosos sibi similes generent filios.

Hunc esse sensum liquet, quia sic se explicat Sapiens cum subdit: « Et ab iniquo thoro semen exterminabitur, » *q. d.* Filii nati ex adulterio, vel ex conjugio cum alienigenis lege vetito, ad plenam et perfectam ætatem non exercent, non perveniunt ad statum et gradum honoratum et stabilem, sed præmature et dedecore moriuntur. Causam dat Theologus:

Non etenim, inquit, et spulla ross nascitur aut hyacinthus, Sed neque ab ancilla filius ingenuus.

Rursus, exterminabuntur ab Ecclesia Domini, juxta legem, *Deuter. xxiii*, 2: « Non ingredietur manzer, hoc est de seorto natus, in Ecclesiam Domini, usque ad decimam generationem: » ita a Castro. Sic, ut alios liceam, hoc seculo Henricus VIII, Angliæ rex, cum ex Catharina uxore sua non posset habere prolem masculam, eam repudiavit, et duxit Annam Boleam, ex eaque Elisabetham genuit, sed in ea omnis ejus stirps et progenies defect, etiam si successive sex duxisset uxores. Sic et principes mystice adulteri, id est apostate, puta qui a fide et Ecclesia deficientes sunt heretici vel idololatæ, sepe non habent proles, vel non longævus, que in secunda vel tertia generatione deficiant, uti contigit Zamri, Osee, Jehu et alii regibus Israel idololatris. Lege *lib. III et IV Regum*. Idem hoc seculo fieri vidimus in nobilissimis familiis. Quocirca Optatus Milevitanus, *lib. IV Contra Parmen.*: « Filii adulterorum inconsummati: hoc, inquit, de hereticis dictum est, apud quos sunt sacramentorum falsa connubia, et in quorum thoris iniquitas invenitur, ubi in exterminium fidei corrupta sunt semina: dum Valentinus Filium Dei in phantasmate, non in carne fuisse contendit, fidem suam suorumque corruptit. Nativitatis eorum semen exterminatum est, qui non crediderunt Filium Dei in carne natum de Virgine Maria, et passum in carne. »

Porro Gratianus, *dist. 58*, *can. xii Cenomanensem*, sic legit, sique explicat, *q. d.* Filios adulterorum, utpote vitiosos, juxta canones, non esse sacris initiandos: sic enim ait: « Quod autem vitium originis semini imputari negatur, videtur esse contrarium illi sententiæ: Adulterorum filij abominatio sunt Domino; sed, sicut supra dictum est de presbyterorum filijs, ita et hoc de filijs adulterorum intelligendum videtur, ut illi dicantur esse abominatio Domino, ad quos paterna flagitia hereditaria successione descendunt. » Unde

Idem cap. ix, scribit S. Bonifacius martyr Anglorum regi, vilia adulterorum in proles proleminari: « Si gens Anglorum, inquit, sprete legalibus connubiis, adulterando et luxuriando, ad instar Sodomitice gentis fœdram vitam duxerit, de tali commixtione meretricium estimanda est degeneres populos, et ignobiles, et furentes libidine fore procreandos, et ad extremam universam plebem ad deteriora et ignobiliora vergentem, et novissime nec bello seculari fortem, nec in fide stabilem, nec honorabilem hominibus, nec Deo amabilem esse venturam, sicut aliis gentibus Hispanie, et Provinciae, et Burgundiorum populis contigit, quæ sic a Deo recedentes fornicate sunt, donec vindex talium criminum ultriores poenis per ignorantem legem Dei, id est per Saracenos, venire et sevirè permisit. »

Objicit S. Justinus, Quæst. LXXVIII ad *Orthod.*, quæ ratione vera sit hæc sententia, cum genealogia Christi ducatur ex David adultero? Respondet David penituisse, atque Urio defuncti relictam vitam, quam prius, vivente viro, violaverat, uxorem duxisse, Deumque penitentiam David eo quoque modo honorari voluisse, ut mentio nominatum fieret uxoris quondam Urie. S. Ambrosius vero, *De Joanne Baptista*, serm. 65, adulterorum filios non initiatos, ut ipse pariter legit, interpretatur viles, spurios et infames: agens enim contra concubitarios sic scribit: « Sed dicit aliquis: Uxorera non habeo, ideo mihi ancillam sociavi. Audi quid dicat Scriptura, ad Abraham, *Genes. xxi*: *Ejice ancillam, et filium ejus: non enim hæres erit filius ancillæ cum filio libera*. Si igitur ancillæ filius hæres non est, ergo nec filius est. Cur autem queritur tale conjugium, de quo susceptus filius nec successione possit hæres esse, nec sanguinis? nec enim habere potest hereditatis consortium, qui non habet originis privilegium. Cur, inquam, queritur tale contubernium, de quo nati non filii sunt matrimonii, sed testes sint adulteri? cur hujusmodi suscipiantur adulteri qui patri pudori sint, non honori? Dicit Scriptura, *Sapientia. III, 16*: *Adulterorum filii in consumptione erunt, et ab utroque thoro semen exterminabitur*. Mulier igitur tua si talibus moribus prædita est ut meretur consortium, meretur et nomen uxoris: presta contra debitas tue libertatem et nomen uxoris, ne tu adulter sis potius quam maritus. »

Et ad iniquo thoro semen exterminabitur. — *Iniquo*, id est injusto, puta adulterino: adulterium enim est contra justitiam, adulter enim corpus ex justitia debitum addictumque uxori, illi subtrahit, datque adulteræ: quare uxori gravem facit injuriam: rursus, *iniquo*, græcè *κατασκευα*, id est illicito et lege vetito, qualis est copula soluti cum meretricio vel alienigena et idololatra, quæ licet non sit contra justitiam, lege tamen Dei est prohibita, utpote nocens educationi prolis ac hono reipublicæ. Unde S. Hiero-

nymus in *Ose. cap. ix*, legit, *ex utroque concubitu semen peribit*; Nabalus, *ex illegitimo concubitu semen abolebitur*; Osorius et Cælestianus, *conjugati adulteri procreantur proles fecunditate*, aut si quæ proles eis nascatur, infelix vivit, et inferibit immatura: ita sæpe febat olim et etiamnum fit, at non semper, ob alia secreta Dei iudicia.

Porro hæc sententia vera est, non tantum in adulterinis filiis, sed et in legitimis: sæpe enim ex hæc lege sterilitatis a Deo læta contra adulteros fit, ut qui ex alieno thoro filios querit, neque ex suo quidem suscipiat: sic *Genes. ix, 49* a conciderat Dominus omnem vulvam domus Abimelech, propter Saram uxorem Abraham, a quam sibi vindicarat Abimelech: quæ si adulter fuerit rex, regno dejicietur posteritas; si castus, proles in regno firmabitur. Ita non raro fit.

17. Et si quidem longe vitæ erunt, in nihilum computabuntur (q. d. Impii et adulterini impiorum adulterorum filii, si quando diutius vivunt, sicutque Joabevi, nullius tamen erunt prefi, viles et abjecti), et sine honore ierit novissima senectus illorum. — q. d. Quo diutius vivunt, eo magis erunt inhonorati et dedecorosi, tam quia cum ætate crescit eorum impietas et infamia; tam quia, cum juxta legem, *Deuter. xxii, 1*, velut infames repellantur ab Ecclesia et societate ceterorum Israelitarum, quo diutius vivunt, diutius majusque erit eorum dedecus, infamia et probrium, præsertim quia senectus ipsa tot miseris onusta, per se solum esse despicibilis et contemptibilis: cui si accedat ignominia natalium æque ac morum et vitæ, duplex, imo triplex et quadruplex consurgit turpitudine et infamia: candorem enim argenteo quasi cautiei plumbo, imo cæno inspergunt turpitudinis. Hinc S. Hieronymus in *Ose. cap. ix*, sic legit, *cum longi fuerint temporis, reputabuntur in nihilum, et ignobilis in novissimis erit senectus eorum*. Vere Ecclesiasticus, *cap. xxv, vers. 3*: « Tres, inquit, species odit anima mea, et aggravor (mausso et indignor) valde animæ illorum: pauperem superbum, divitem mendacem, senem fatium ei insentatum. » græcè, *senem adulterum et immunitum intellectus*, quales fuere senes illi, quos increpat Jeremias, *cap. xxix, vers. 22*, et illi insidiantes Susannæ, *Daniel. xii, 10*.

Egregie hanc gnomen pertractat S. Fulgentius, *epist. II, cap. ut et IV*, ubi Gallam de morte mariti juvenis consolatur: « Tales, inquit, quantumlibet longævè moriantur, æterno funere demerguntur, et quamvis ætas eorum matura videatur in corpore, mortifera tamen mundi dilectio, immaturæ mentis acerbilatem rotentat in corde; christianus autem, qui in timore Dei vixerit, quamvis fuerit defunctus ætate corporis, non æterno funere mergitur, sed placida Deo subnixus maturitate transferitur: legitimus namque in eodem *Sapientie libro, cap. IV, vers. 9*: *Quia consuetudo*

incomparabilis est non diuturna, neque numero annorum computata: cari sunt autem sensus hominis, et ætas senectutis vite immutata. » Et inferius: « Sicut enim vita mala, quanto magis fuerit temporaliter prolata, tanto magis delinquentibus multiplicat poenam: sic vita bona, quamvis hic brevi tempore terminata, magnam sempiternamque conquirit bene viventibus gloriam. Vita igitur mala immaturos æterbosque senes demergit in tartarum; vita vero bona defunctos juvenes maturos perducit ad regnum. »

18. Et si celeriter defuncti fuerint, non habebunt spem, — melioris, honoratoris et felicioris vite, quia cum in vita vixerint impie et infamiter, nullam post mortem sperare possunt aliam mercedem, nisi supplicium et opprobrium sempiternum in gehenna, juxta illud, *Isai. lxxvi, 24*: « Vernis eorum non morietur, et igitis eorum non extinguetur: et erunt usque ad satisfactam visionis omni carni. »

Nec in die iudicantis (græcè *δευκναι*, id est *dijudicantis*, discretionis, examinis, animadversionis, condemnationis, puta in die iudicii, quo causa cujusque cognoscetur et dijudicabitur, ac pro meritis condemnabitur) ALLOCATIONEM. — Græcè *αλλοτωση*, id est *consolationem*, q. d. Non habebunt impii in die iudicii ullam allocationem, quæ vel sua scelera excuset, vel eorum supplicium deprecetur, vel suas miseras consolatur: nec enim ipsi loqui pro se poterunt, nec quis alius pro eis loqui audebit; sed omnes obmutescent et obtupescunt: erunt enim ab omnibus omnino hominibus et creaturis deserti, imo omnibus inveni et exosi, idoque in summa rerum desperatione: omnis enim creatura consurgit contra impios ad vindicandam injuriam sui Creatoris, juxta illud, *cap. v, vers. 21*: « Pugnat cum illo orbis terrarum contra insensatos. » Magna hæc erit damnatorum afflictio, cum nec a Christo, nec a B. Virgine, nec ab angelis, nec ab amicis, nec a parentibus, nec ab ullo mortali vel verbalium unicum blandas allocationis aut consolationis accipiant. Sic *allocutio* pro consolatione, ac doloris lenimitate, vel medicamento accipitur a Seneca in *Troad.*

Aliae parentes alloqui in lecto decet.

Ubi vide nostrum Delirio, qui plura hujus significationis offert, *Iesumonia. Et a Catullo in Hædec. ad Cornific.*

Quæ saluta est allocutio.

Porro S. Fulgentius, *epist. II, cap. III*, pro æquationis legit, *magnitudinis* (nescio unde), sicque et pathetice explicat: « Non habebunt spem, nec in die magnitudinis allocationem. Quæ est autem dies magnitudinis, nisi dies in quo non iudicandus, sed iudicaturus veniet Dominus? Nunc enim, cum venit ut pro nobis iudicaretur, non fuit dies magnitudinis, sed minorationis, in qua minoratus est paulo minus ab angelis; tunc autem erit dies magnitudinis, quando secundum Joannis attestationem *Apocal. vi, 17* omnes mali abscondi cupient in cavernis montium, dicentes montibus et petris: *Cadite super nos, et abscondite nos a conspectu Patris sedentis super thronum, et ab ira Agni, quoniam venit dies magnus tui illorum, et quis poterit stare?* In hac die magnitudinis, mali non habebunt allocationem, sed interfectionem: non enim audient; *Matth. xxv, 34*: *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est a constitutione mundi*; sed dicatur eis, *ibid. vers. 41*: *Ite, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus.* »

19. NATIONIS ENIM TRIQUE DIRE SUNT CONSUMMATIONES, — id est *diri fines, diri exitus, q. d. Impiorum fines et exitus sunt acerbissimi, tristissimi, funestissimi, quia fulminante Christo sententiam damnationis, ibunt in motum presentem et æternam, puta in gehennam et ignem æternum. Minus recte nonnulli codices legunt, nationes enim iniquæ dire sunt consummationis, licet eodem redeat sensus. Adde adulterium a plerisque gentibus, etiam beneficiis, quin et ab infidelibus; morte puniri, uti ostendit Tiraquellus, *leg. 13. comb. num. 6 et seq.**

Porro harum omnium minarum et poenarum, quæ hic impiis et adulteris intentantur, exemplum illustre est in filiis Heli, quos propter incestas libidines, adulteria, sacrilegia, Deus cum patre Heli hisce poenis mulcavit, *I Reg. II, 32*: « Ecce dies veniunt, inquit, et præcidam brachium tuum, et brachium domus patris tui, ut non sis senex in domo tua. Et videbis æmulum tuum in templo, in universis prosperis Israel: et non erit senex in domo tua omnibus diebus. Veruntamen non auferam penitus virum ex te ab altaribus meis: sed ut deficiat oculi tui, et tæbescat anima tua: et pars magna domus tue morietur, cum ad virilem ætatem venerit. Hoc autem erit tibi signum, quod venturum est duobus Annis tuis, Ophi et Phinees: In die uno morietur ambo. »